AVÂMİL RİSÂLESİ

رِسَالَةُ الْعَوَامِلِ

İMÂM BİRGİVÎ
Takıyyüddin Mehmed b. Pîr Ali el-Birgivî
(929/1523-981/1573)

Çeviren:
MUSA ALAK
İstanbul Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi
Arap Dili ve Belâğatı Okutmanı

İstanbul
2002

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ …………………………………………………………………………………….. 3

BİRİNCİ BÖLÜM
Â M İ L L E R

I – LAFZÎ ÂMİLLER (58 tane) …………………………………………………………….. 4
A – SEMÂÎ ÂMİLLER (49 tane) ……………………………………………………….. 4
1- Harf-i Cerler (20 tane) ……………………………………………….. 4
2- İsmini Nasb, Haberini Raf’ Eden Harfler (8 tane) …………………… 6
3- İsmini Raf’, Haberini Nasb Eden Harfler (2 tane) …………………… 7
4- Muzâri Fiili Nasb Eden Harfler (4 tane) ……………………………... 7
5- Muzâri Fiili Cezm Eden Kelimeler (15 tane) ………………………… 8
B – KIYÂSÎ ÂMİLLER (9 tane) ………………………………………………………… 9
II – MA’NEVÎ ÂMİLLER (2 tane) …………………………………………………… 11

İKİNCİ BÖLÜM
M A’ M Û L L E R

I – DOĞRUDAN MA’MÛL OLANLAR (25 tane) …………………………………….. 12
A – MERFÛ MA’MÛLLER (9 tane) …………………………………………... 12
B – MANSÛB MA’MÛLLER (13 tane) ……………………………………….. 13
C – MECRÛR MA’MÛLLER (2 tane) ………………………………………… 14
D – MECZÛM MA’MÛLLER (1 tane) ………………………………………... 14
II – DOLAYLI OLARAK MA’MÛL OLANLAR (TÂBİ’LER) (5 tane) ……………… 14

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
İ’ R Â B L A R

I – İ’RÂB ALÂMETLERİ (10 tane) ………………………………………………….. 17
A – HAREKELER (3 tane) ………………………………………………..… 17
B – HARFLER (4 tane) ……………………………………………………… 17
C – HAZİFLER (3 tane) ……………………………………………………... 17
II – İ’RÂB ALÂMETLERİNE GÖRE MU’RAB KELİMELER (9 tane) ……………… 17
A – SADECE HAREKEYLE İ’RÂBLANANLAR (3 tane) …………………… 17
1- Müfred Munsarif ve Cem-i Mükesser-i Munsarif İsimler …………... 17
2- Gayr-i Munsarif İsimler ……………………………………………… 18
3- Cem-i Müennes-i Sâlim İsimler ……………………………………… 18
B – SADECE HARFLE İ’RÂBLANANLAR (3 tane) ………………………….. 18
1- Esmâ-i Sitte …………………………………………………………... 19
2- Cem-i Müzekker-i Sâlim İsimler ……………………………………... 19
3- Tesniye İsimler ……………………………………………………….. 19
C – HAREKE VE HAZİFLE İ’RÂBLANANLAR (2 tane) …………………….. 19
1- Sonuna Zamir Bitişmeyen ve Son Harfi Sahih Olan Muzâri Fiiller …. 20
2- Sonuna Zamir Bitişmeyen ve Son Harfi İlletli Olan Muzâri Fiiller ….. 20
D – HARF VE HAZİFLE İ’RÂBLANANLAR (1 tane) …………………………. 20
1- Sonuna Nûndan Başka Zamir Bitişen Muzâri Fiiller ………………….. 20
III – İ’RÂB TÜRLERİ (3 tane) ……………………………………………………………. 20
A – LAFZÎ İ’RÂB ………………………………………………………………… 20
B – TAKDİRÎ İ’RÂB ……………………………………………………………… 20
C – MAHALLÎ İ’RÂB …………………………………………………………….. 20

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ÖNSÖZ

Âlemlerin Rabbi olan Allâh'a hamd, Hz. Muhammed (s.a.s.)'e ve onun bütün âline salât ü selâm olsun.

Bil ki, i'râbı bilmek isteyen herkesin yüz şeyi öğrenmesi gerekir. Bunlardan altmış tanesine "**âmil**" (العامل), otuz tanesine "**ma'mûl**" (المعمول), on tanesine de "**amel**" (العمل) ve "**i'râb**" (الإعراب) adları verilir. Allâh'ın izniyle bu üç şeyi, vecîz bir üslupla, üç bölümde sana açıklayacağım:

Birinci Bölüm: **Âmiller**
İkinci Bölüm: **Ma'mûller**
Üçüncü Bölüm: **İ'râblar**

BİRİNCİ BÖLÜM
Â M İ L L E R

Âmiller iki kısımdır:
1- Lafzî âmiller (58 tane)
2- Ma'nevî âmiller (2 tane)
Lafzî âmiller de iki kısımdır:
a) Semâî âmiller (49 tane)
b) Kıyâsî âmiller (9 tane)

I – LAFZÎ ÂMİLLER

A – SEMÂÎ ÂMİLLER

Semâî âmiller kırk dokuz tanedir ve beş gruptur:

1- Harf-i Cerler (حُرُوفُ الجَرِّ)

Sadece bir ismi cer eden harflerdir. Bunlara "**cer harfleri**" ve "**izâfet harfleri**" adları verilir. Yirmi tanedir:

1- **Bâ (بِ):**

آمَنْتُ بِاللهِ تَعاَلَى، وَبِهِ لأُبْعَثَنَّ

"Allâh Teâlâ'ya iman ettim ve O'na yemin ederim ki,
şüphesiz öldükten sonra tekrar diriltileceğim".

2- **Min (مِنْ):**

تُبْتُ مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ

"Bütün günahlardan tevbe ettim".

3- **İlâ (إِلَى):**

تُبْتُ إِلَى اللهِ تَعاَلَى

"Allâh Teâlâ'ya tevbe ettim".

4- **An (عَنْ):**

كُفِفْتُ عَنِ الْحَرَامِ

"Haramdan men edildim".

5- **Alâ (عَلَى):**

تَجِبُ التَّوْبَةُ عَلَى كُلِّ مُذْنِبٍ

"Her günahkârın tevbe etmesi gerekir".

6- **Lâm (لِ):**

أَنَا عُبَيْدٌ للهِ تَعَالَى

“Ben Allâh Teâlâ’nın küçük bir kuluyum”.

7- **Fî (فِي):**

اَلْمُطِيعُ فِي الْجَنَّةِ

“İtaat eden cennettedir”.

8- **Kâf (كَ):**

{ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ }

“O’nun gibi hiçbir şey yoktur” (Şûrâ, 42/11).

9- **Hattâ (حَتَّى):**

أَعْبُدُ اللهَ تَعَالَى حَتَّى الْمَوْتِ

“Ölünceye kadar
Allâh Teâlâ’ya kulluk edeceğim”.

10- **Rubbe (رُبَّ):**

رُبَّ تَالٍ يَلْعَنُهُ الْقُرْآنُ

“Nice Kur’ân okuyan vardır ki,
Kur’ân ona lânet eder”.

11- **Vâvu’l-kasem (وَ):**

وَاللهِ لاَ أَفْعَلُ الْكَبَائِرَ

“Allâh’a yemin ederim ki,
büyük günahları işlemeyeceğim”.

12- **Tâu’l-kasem (تَ):**

تَاللهِ لأَفْعَلَنَّ الْفَرَائِضَ

“Allâh’a yemin ederim ki,
farzları muhakkak yapacağım”.

13- **Hâşâ (حاَشاَ):**

هَلَكَ النَّاسُ حاَشاَ الْعاَلِمِ

“Âlim hariç, insanlar helâk oldu”.

14- **Müz (مُذْ):**

تُبْتُ مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ فَعَلْتُهُ مُذْ يَوْمِ الْبُلُوغِ

“Büluğa erdiğim günden beri işlediğim
bütün günahlardan tevbe ettim”.

15- **Münzü (مُنْذُ):**

تَجِبُ الصَّلاَةُ مُنْذُ يَوْمِ الْبُلُوغِ

“Büluğa erilen günden itibaren namaz farz olur”.

16- **Halâ (خَلاَ):**

هَلَكَ الْعاَلِمُونَ خَلاَ الْعاَمِلِ بِعِلْمِهِ

“İlmiyle amel eden hariç, âlimler helâk oldu”.

17- **Adâ (عَدَا):**

هَلَكَ الْعامِلُونَ عَداَ الْمُخْلِصِ

"İhlâslı olan hariç,
ilmiyle amel edenler helâk oldu".

18- **Levlâ (لَوْلاَ):**

لَوْلاَكَ – ياَ رَحْمَةَ اللهِ – لَهَلَكَ النَّاسُ

"Sen olmasaydın, ey Allâh'ın rahmeti,
muhakkak insanlar helâk olurdu".

19- **Key (كَيْ):**

كَيْمَه عَصيْتَ؟

"Niçin isyan ettin?".

20- **Lealle (لَعَلَّ)** (Ukayl kabilesinin lügatinde):

لَعَلَّ اللهِ تَعاَلَى يَغْفِرُ ذَنْبِي

"Umulur ki, Allâh Teâlâ günahımı bağışlar".

2- İsmini Nasb, Haberini Raf' Eden Harfler

Bu harfler sekiz tanedir:

1- **İnne (إِنَّ):**

إِنَّ اللهَ تَعاَلَى عاَلِمُ كُلِّ شَيْءٍ

"Şüphesiz Allâh Teâlâ her şeyi bilir".

2- **Enne (أَنَّ):**

اِعْتَقَدْتُ أَنَّ اللهَ تَعاَلَى قَادِرٌ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ

"İnandım ki, Allâh Teâlâ her şeye kâdirdir".

3- **Keenne (كَأَنّ):**

كَأَنَّ الْحَرَامَ ناَرٌ

"Haram sanki ateştir".

4- **Lâkinne (لكِنَّ):**

ماَ فاَزَ الْجَاَهِلُ لكِنَّ الْعاَلِمَ فاَئِزٌ

"Cahil kurtulmadı,
fakat âlim kurtuluşa erendir".

5- **Leyte (لَيْتَ):**

لَيْتَ الْعِلْمَ مَرْزُوقٌ لِكُلِّ أَحَدٍ

"Keşke ilim herkese nasip olsaydı".

6- **Lealle (لَعَلَّ):**

لَعَلَّ اللهَ تَعاَلَى غاَفِرُ ذَنْبِي

"Umulur ki,
Allâh Teâlâ günahımı bağışlar".

Bu altı harfe "**fiile benzeyen harfler**" (اَلْحُرُوفُ الْمُشَبَّهَةُ بِالْفِعْلِ) adı verilir.

7- **İstisnâ-i munkatı için olan "İllâ" (إِلاَّ):**

اَلْمَعْصِيَةُ مُبَعِّدَةٌ عَنِ الْجَنَّةِ إِلاَّ الطَّاعَةَ مُقَرِّبَةٌ مِنْهاَ

"Masiyet cennetten uzaklaştırır,
fakat tâat cennete yaklaştırır".

8- **Cinsi Nefyeden "Lâ" (لا):**

لاَ فاَعِلَ شَرٍّ فاَئِزٌ

"Kötülük yapan kurtuluşa eremez".

3- İsmini Raf', Haberini Nasb Eden Harfler

Bu harfler iki tanedir:

1- **Leyse (لَيْسَ)'ye Benzeyen "Mâ" (ما):**

2- **Leyse (لَيْسَ)'ye Benzeyen "Lâ" (لا):**

ماَ اللهُ تَعاَلَى مُتَمَكِّناً بِمَكاَنٍ، وَلاَ شَيْءٌ مُشاَبِهاً للهِ تَعاَلَى

"Allâh Teâlâ hiçbir yerde mekân tutmaz ve
hiçbir şey Allâh Teâlâ'ya benzemez".

4- Muzâri Fiili Nasb Eden Harfler

Bu harfler dört tanedir:

1- **En (أَنْ):**

أُحِبُّ أَنْ أُطِيعَ اللهَ تَعاَلَى

"Allâh Teâlâ'ya itaat etmeyi severim".

2- **Len (لَنْ):**

لَنْ يَغْفِرَ اللهُ تَعاَلَى لِلْكاَفِرِينَ

"Allâh Teâlâ, kâfirleri asla bağışlamayacak".

3- **Key (كَيْ):**

أُحِبُّ طُولَ الْعُمْرِ كَيْ أُحَصِّلَ الْعِلْمَ

"İlim tahsil etmek için
ömrümün uzun olmasını isterim".

4- **İzen (إِذَنْ):**

– "أُطِيعُ اللهَ تَعاَلَى".

– "إِذَنْ تَدْخُلَ الْجَنَّةَ".

- "Allâh Teâlâ'ya itaat edeceğim".
-"O zaman cennete girersin".

5- Muzâri Fiili Cezm Eden Kelimeler

Bu kelimeler on beş tanedir:

1- **Lem (لَمْ):**

{ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ }

"Allâh Teâlâ doğurmamış ve doğmamıştır" (İhlâs, 112/3).

2- **Lemmâ (لَمَّا):**

لَمَّا يَنْفَعْ عُمْرِي

"Henüz ömrüm fayda vermedi".

3- **Emir Lâmı (لِ):**

لِيَعْمَلْ عَمَلاً صاَلِحاً

"Sâlih amel işlesin!".

4- **Nehiy "Lâ"sı (لاَ):**

لاَ تُذْنِبْ

"Günah işleme!".

Bu dört kelime sadece bir muzâri fiili cezm eder.

5- **İn (إِنْ):**

إِنْ تَتُبْ يُغْفَرْ ذُنُوبُكَ

"Eğer tevbe edersen,
günahların bağışlanır".

6- **Mehmâ (مَهْماَ):**

مَهْماَ تَفْعَلْ تُسْأَلْ عَنْهُ

"Her ne yapsan,
ondan sorulursun".

7- **Mâ (ماَ):**

ماَ تَفْعَلْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدْهُ عِنْدَ اللهِ تَعاَلَى

"Her ne hayır işlersen,
onu Allâh Teâlâ'nın katında bulursun".

8- **Men (مَنْ):**

مَنْ يَعْمَلْ عَمَلاً صاَلِحاً يَكُنْ ناَجِياً

"Kim sâlih amel işlerse,
kurtulur".

9- **Eyne (أَيْنَ):**

أَيْنَ تَكُنْ يُدْرِكْكَ الْمَوْتُ

"Nerede olsan,
ölüm seni yakalar".

10- **Metâ (مَتَى):**

مَتَى تَحْسُدْ تَهْلِكْ

"Ne zaman hased edersen, helâk olursun".

11- **Ennâ (أَنَّى):**

أَنَّى تُذْنِبْ يَعْلَمْكَ اللهُ تَعاَلَى

"Nerde günah işlesen,
Allâh Teâlâ seni bilir".

12- **Eyyü (أَيُّ):**

أَيُّ عاَلِمٍ يَتَكَبَّرْ يُبْغِضْهُ اللهُ تَعاَلَى

"Hangi âlim kibirlenirse,
Allâh Teâlâ ona buğzeder".

13- **Haysümâ (حَيْثُماَ):**

حَيْثُماَ تَفْعَلْ يُكْتَبْ فِعْلُكَ

"Nerde yapsan,
fiilin yazılır".

14- **İzmâ (إِذْماَ):**

إِذْ ماَ تَتُبْ تُقْبَلْ تَوْبَتُكَ

"Ne zaman tevbe etsen,
tevben kabul edilir".

15- **İzâmâ (إِذاَما):**

إِذاَ ماَ تَعْمَلْ بِعِلْمِكَ تَكُنْ خَيْرَ النَّاسِ

"Ne zaman ilminle amel edersen,
insanların en hayırlısı olursun".

Bu on bir kelime ise, "**şart**" ve "**cezâ**" denilen iki fiili cezm eder.

B – KIYÂSÎ ÂMİLLER

Kıyâsî âmiller dokuz tanedir:

1- Fiil:
Her fiil birtakım ma'mûlleri raf' ve nasb eder:

خَلَقَ اللهُ تَعاَلَى كُلَّ شَيْءٍ

"Her şeyi Allâh Teâlâ yarattı".

نَزَلَ الْقُرْآنُ نُزُولاً

"Kur'ân-ı Kerîm indi".

Her fiilin muhakkak merfû bir ma'mûlü olur:
a) Eğer fiil o merfû ma'mûl ile birlikte kelâm olursa, o fiile "**tam fiil**" denir:

عَلِمَ اللهُ تَعاَلَى

"Allâh Teâlâ bildi".

b) Eğer fiil, o merfû ma'mûl ile birlikte kelâm olamayıp, mansûb bir habere ihtiyaç duyarsa, ona da "**nâkıs fiil**" denir:

كَانَ اللهُ تَعاَلَى عَلِيماً حَكِيماً

“Allâh Teâlâ alîmdir, hakîmdir”.

صاَرَ الْعاَصِي مُسْتَحِقًّا لِلْعَذاَبِ

“Âsi azabı hak edici oldu”.

ماَ زاَلَ الْمُذْنِبُ بَعِيداً مِنَ اللهِ تَعاَلَى

“Günahkâr daima Allâh Teâlâ’dan uzak oldu”.

تُقْبَلُ التَّوْبَةُ ماَ داَمَ الرُّوحُ داَخِلاً فِي الْبَدَنِ

“Can bedende olduğu müddetçe tevbe kabul edilir”.

لَيْسَ اللهُ تَعاَلَى جِسْماً

“Allâh Teâlâ cisim değildir”.

2- İsm-i Fâil:

İsm-i fâil ma’lûm fiili gibi amel eder:

كُلُّ حَسُودٍ مُحْرِقٌ حَسَدُهُ عَمَلَهُ

“Her hased edenin hasedi amelini yakar”.

3- İsm-i Mef’ûl:

İsm-i mef’ûl mechûl fiili gibi amel eder:

كُلُّ تاَئِبٍ مَقْبُولٌ تَوْبَتُهُ

“Her tevbe edenin tevbesi kabul edilir”.

4- Sıfat-ı Müşebbehe:

Sıfat-ı müşebbehe de fiili gibi amel eder:

اَلْعِباَدَةُ حَسَنٌ ثَواَبُهاَ، وَالْمَعْصِيَةُ قَبِيحٌ عَذاَبُهاَ

“İbadetin sevabı güzel, masiyetin azabı çirkindir”.

5- İsm-i tafdîl:

İsm-i tafdîl fiili gibi amel eder:

ماَ مِنْ رَجُلٍ أَحْسَنَ فِيهِ الْحِلْمُ مِنْهُ فِي الْعاَلِمِ

“Hilim, hiç kimsede âlimdeki kadar güzel değildir”.

6- Masdar:

Masdar da fiili gibi amel eder:

يُحِبُّ اللهُ تَعَالَى إِعْطاَءَ لَهُ عَبْدُهُ فَقِيراً دِرْهَماً

“Allâh Teâlâ,
kulunun kendisi için fakire para vermesini sever”.

7- Muzâf Olan İsim:

Muzâf olan isim cer eder:

عِباَدَةُ اللهِ تَعَالَى خَيْرٌ

“Allâh Teâlâ’ya ibadet etmek hayırdır”.

8- İsm-i Mübhem-i Tam:

İsm-i mübhem-i tam nasb eder:

اَلتَّرَاوِيحُ عِشْرُونَ رَكْعَةً

“Terâvih namazı yirmi rekattır”.

9- Manâ-yı Fiil:

Kendisinden fiil manası anlaşılan her lafza “manâ-yı fiil” denir:

هَيْهاَتَ الْمُذْنِبُ مِنَ اللهِ تَعَالَى

“Günahkâr Allâh Teâlâ’dan uzak oldu”.

تَراَكِ ذَنْباً

“Günahı bırak”.

ماَ فِي الدُّنْياَ راَحَةٌ

“Dünyada hiç rahat yoktur”.

يَنْبَغِي لِلْعاَلِمِ أَنْ يَكُونَ مُحَمَّدِياًّ خُلُقُهُ

“Âlimin ahlâkının Muhammedî olması gerekir”.

II – MA’NEVÎ ÂMİLLER

Ma’nevî âmiller iki tanedir:

1- Mübtedâ ile Haberi Raf’ Eden Ma’nevî Âmil:

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ

“Muhammed Allâh’ın rasûlüdür”.

2- Muzâri Fiili Raf’ Eden Ma’nevî Âmil:

يَرْحَمُ اللهُ تَعَالَى التَّائِبَ

“Allâh Teâlâ, tevbe edene merhamet eder”.

İKİNCİ BÖLÜM

M A' M Û L L E R

Ma'mûller iki kısımdır:

1- Doğrudan ma'mûl olanlar (المعمول بالأصالة) (25 tane):

a) Merfû (9 tane)
b) Mansûb (13 tane)
c) Mecrûr (İsimlere mahsus) (2 tane)
d) Meczûm (Fiillere mahsus) (1 tane)

2- Dolaylı Olarak Ma'mûl Olanlar (المعمول بالتبعية، التوابع) (5 tane): Bunların i'râbları metbûlarının irâbları gibi olur.

I – DOĞRUDAN MA'MÛL OLANLAR

A – MERFÛ MA'MÛLLER

Merfû ma'mûller dokuz tanedir:

1- Fâil:

رَحِمَ اللّٰهُ تَعَالَى التَّائِبَ

"Allâh Teâlâ tevbe edene merhamet etti".

2- Nâib-i Fâil:

رُحِمَ التَّائِبُ

"Tevbe edene merhamet edildi".

3- Mübtedâ:

4- Haber:

مُحَمَّدٌ خاَتَمُ الأَنْبِياَءِ عَلَيْهِمُ الصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ

"Muhammed, peygamberlerin sonuncusudur
(Salât ü selâm onların üzerine olsun)".

5- "Kâne" (كَانَ) ve Benzerlerinin İsmi:

كَانَ اللّٰهُ تَعاَلَى عَلِيماً حَكِيماً

"Allâh Teâlâ alîmdir, hakîmdir".

6- "İnne" (إِنَّ) ve Benzerlerinin Haberi:

إِنَّ الْبَعْثَ حَقٌّ

"Şüphesiz öldükten sonra dirilmek haktır".

7- Cinsi Nefyeden "Lâ" (لا)'nın Haberi:

لاَ عَمَلَ مُراَءٍ مَقْبُولٌ

"Riyâkarın hiçbir ameli makbul değildir".

8- Leyse (لَيْسَ)'ye Benzeyen "Mâ" (ما) ile "Lâ" (لا)'nın ismi:

مَا التَّكَبُّرُ لائِقاً لِلْعالِمِ، وَلاَ حَسَدٌ حَلاَلاً

"Âlime büyüklenmek yaraşmaz,
hased de helâl değildir".

9- Başında Nasb ve Cezm Edatlarından Biri Bulunmayan Muzâri Fiil:

يُحِبُّ اللهُ تَعَالَىٰ التَّوَاضُعَ

"Allâh Teâlâ, tevâzuu sever".

B – MANSÛB MA'MÛLLER

Mansûb ma'mûller on üç tanedir:

1- Mef'ûl-i Mutlak:

تُبْتُ تَوْبَةً نَصُوحاً

"Tevbe-i nasûh ile tevbe ettim".

2- Mef'ûlün Bih:

اُعْبُدِ اللهَ تَعَالَىٰ

"Allâh Teâlâ'ya kulluk et".

3- Mef'ûlün Fîh:

صُمْ شَهْرَ رَمَضَانَ

"Ramazan ayında oruç tut".

4- Mef'ûlün Leh:

اِعْمَلْ طَلَباً لِمَرْضَاةِ اللهِ تَعَالَىٰ

"Allâh Teâlâ'nın rızasını kazanmak için amel et".

5- Mef 'ûlün Maah:

يَفْنَىٰ الْمَالُ وَتَبْقَى وَعَمَلَكَ

"Mal yok olur, amelinle baş başa kalırsın".

6- Hâl:

اُعْبُدِ اللهَ تَعَالَىٰ خَائِفاً رَاجِياً

"Allâh Teâlâ'ya korkarak ve umarak kulluk et".

7- Temyîz:

طَابَ الْعَالِمُ عِبَادَةً

"Âlim, kulluk bakımından güzel oldu".

8- Müstesnâ:

يَدْخُلُ الْجَنَّةَ النَّاسُ إِلاَّ الْكَافِرَ

"Kâfir hariç, insanlar cennete girecek".

9- "Kâne" ve Benzerlerinin Haberi:

كَانَ الْمَلاَئِكَةُ عِبَادَ اللهِ تَعَالَىٰ

"Melekler, Allâh Teâlâ'nın kullarıdır".

10- "İnne" ve Benzerlerinin İsmi:

إِنَّ السُّؤَالَ حَقٌّ

"Suâl, haktır".

11- Cinsi Nefyeden "Lâ"nın İsmi:

لاَ طاَعَةَ مُغْتاَبٍ مَقْبُولَةٌ

"Gıybet edenin hiçbir ibadeti makbul değildir".

12- Leyse'ye Benzeyen "Mâ" ile "Lâ"nın Haberi:

ماَ الْغِيْبَةُ حَلاَلاً، وَلاَ نَمِيمَةٌ جائِزَةً

"Gıybet helal değildir,
lâf taşımak da caiz değildir".

13- Başında Nasb Eden Edatlardan Biri Bulunan Muzâri Fiil:

أُحِبُّ أَنْ يُغْفَرَ ذُنُوبِي

"Günahlarımın bağışlanmasını dilerim".

C – MECRÛR MA'MÛLLER

Mecrûr ma'mûller iki tanedir:

1- Harf-i Cerle Mecrûr Olan İsim:

اِعْمَلْ بِإِخْلاَصٍ

"İhlâsla amel et".

2- İzâfetle Mecrûr Olan İsim:

ذَنْبُ الْعَبْدِ يُسَوِّدُ قَلْبَهُ

"Kulun günahı, kalbini karartır".

D – MECZÛM MA'MÛLLER

Meczûm ma'mûl bir tanedir:

- Başında Cezm Eden Edatlardan Biri Bulunan Muzâri Fiil:

إِنْ تُخْلِصْ يُقْبَلْ عَمَلُكَ

"Eğer ihlâslı olursan,
amelin kabul edilir".

II – DOLAYLI OLARAK MA'MÛL OLANLAR (TÂBİ'LER)

Dolaylı olarak ma'mûl olanlar beş tanedir:

1- Sıfat:

أُعْبُدْ اللهَ الْعَظِيمَ

"Yüce Allâh'a kulluk et".

2- On Harften Biriyle Atfedilen Kelime (Ma'tûf):

a) Vâv (وَ):

أُطِيعُ اللهَ وَالرَّسُولَ

"Allâh'a ve peygambere itâat ederim".

b) Fâ (فَ):

يَجِبُ تَكْبِيرَةُ الإِفْتِتاَحِ فَالْقِياَمُ

"İftitâh tekbiri ve hemen peşinden kıyâm farzdır".

c) Sümme (ثُمَّ):

يَجِبُ الْعِلْمُ ثُمَّ الْعَمَلُ

"Bilmek, sonra da amel etmek gerekir".

d) Hattâ (حَتَّى):

ماَتَ النَّاسُ حَتَّى الأَنْبِياَءُ عَلَيْهِمُ الصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ

"İnsanlar öldüler, peygamberler bile".

e) Ev (أَوْ):

صَلِّ الضُّحَى أَرْبَعاً أَوْ ثَمَانِياً

"Kuşluk namazını, dört veya sekiz rekat kıl".

f) İmmâ (إِمَّا):

اِعْمَلْ إِمَّا واَجِباً وَإِمَّا مُسْتَحَبّاً

"Ya vacip ya da müstehap amel yap".

g) Em (أَمْ):

أَرِضاَءَ اللهِ تَطْلُبُ أَمْ سَخَطَهُ

"Allâh'ın rızasını mı, yoksa gazabını istiyorsun?".

h) Lâ (لاَ):

اِعْمَلْ صاَلِحاً لاَ سَيِّئاً

"Sâlih amel yap, kötü değil!".

i) Bel (بَلْ):

أُطْلُبْ حَلاَلاً بَلْ طَيِّباً

"Helâl, yok hayır, temiz rızık talep et!".

j) Lâkin (لكِنْ):

لاَ يَحِلُّ رِياَءٌ لكِنْ إِخْلاَصٌ

"Riyâ helâl olmaz, fakat ihlâs helâl olur".

3- Te'kîd:

أُطْلُبِ الإِخْلاَصَ الإِخْلاَصَ

"İhlâsı ara, ihlâsı!".

أُتْرُكِ الذُّنُوبَ كُلَّهاَ

"Bütün günahları terk et!".

4- Bedel:

أُعْبُدْ رَبَّكَ إِلهَ الْعاَلَمِينَ

"Rabbine, âlemlerin ilâhına kulluk et!".

أَبْغِضِ النَّاسَ مَنْ عَصَى اللهَ تَعاَلَى مِنْهُمْ

"İnsanlara, onlardan Allâh Teâlâ'ya isyan edenlere buğz et!".

اِحْفَظِ اللهَ تَعَالَى حَقَّهُ

"Allâh Teâlâ'yı, O'nun hakkını koru!".

5- Atf-ı Beyân:

آمَنَّا بِنَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ

"Peygamberimiz Muhammed (a.s.s.)'e iman ettik".

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
İ‘ R Â B L A R

I – İ‘RÂB ALÂMETLERİ

İ‘râb alâmetleri ya hareke, ya harf veya haziftir:

A – HAREKELER

Harekeler üç tanedir:
1- Zamme
2- Fetha
3- Kesra

B – HARFLER

Harfler dört tanedir:
1- Vâv
2- Yâ
3- Elif
4- Nûn

C – HAZİFLER

Hazifler üç tanedir ve fiile mahsustur:
1- Harekenin hazfi
2- Son harfin hazfi
3- Nûn’un hazfi

II – İ’RÂB ALÂMETLERİNE GÖRE MU’RAB KELİMELER

Mu’rab kelimeler, aldıkları i’râb alâmetlerine göre dokuz kısımdır:
a) Sadece harekeyle i’râblananlar (3 tane)
b) Sadece harfle i’râblananlar (3 tane)
Bu ikisi isimlere mahsustur.
c) Hareke ve hazifle i’râblananlar (2 tane)
d) Harf ve hazifle i’râblananlar (1 tane)
Bu ikisi ise fiillere mahsustur.

A – SADECE HAREKEYLE İ’RÂBLANANLAR

1- Müfred Munsarif ve Cem-i Mükesser-i Munsarif İsimler:

Bunların:
a) Raf' alâmetleri: Zamme
b) Nasb alâmetleri: Fetha
c) Cer alâmetleri: Kesra

جاءَنا الرَّسُولُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ

"Hz. Peygamber (s.a.s.), bize geldi".

صَدَّقْنا الرَّسُولَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ

"Hz. Peygamber (s.a.s.)'i tasdik ettik".

آمَنَّا بِالرَّسُولِ عَلَيْهِ السَّلاَمُ

"Hz. Peygamber (s.a.s.)'eiman ettik".

نَزَلَ مِنَ السَّماءِ كُتُبٌ

"Gökten kitaplar indi".

صَدَّقْنا الْكُتُبَ

"Kitapları tasdik ettik".

آمَنَّا بِالْكُتُبِ

"Kitaplara iman ettik".

2- Gayr-i Munsarif İsimler:

Bunların:
a) Raf' alâmetleri: Zamme
b) Nasb alâmetleri: Fetha
c) Cer alâmetleri: Fetha

جاءَنا أَحْمَدُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ

"Ahmed (a.s.) bize geldi".

صَدَّقْنا أَحْمَدَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ

"Ahmed (a.s.)'i tasdik ettik".

آمَنَّا بِأَحْمَدَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ

"Ahmed (a.s.)'e iman ettik".

3- Cem-i Müennes-i Sâlim İsimler:

Bunların:
a) Raf' alâmetleri: Zamme
b) Nasb alâmetleri: Kesra
c) Cer alâmetleri: Kesra

جاءَنا مُعْجِزاتٌ

"Bize mu'cizeler geldi".

صَدَّقْنا مُعْجِزاتٍ

"Mu'cizeleri tasdik ettik".

آمَنَّا بِمُعْجِزاتٍ

"Mu'cizelere iman ettik".

B – SADECE HARFLE İ'RÂBLANANLAR

1- Esmâ-i Sitte (Altı İsim)

Bu isimler şunlardır: أَبٌ، أَخٌ، حَمٌ، هَنٌ، فُو، ذُو

Bunların:
a) Raf' alâmetleri: Vâv
b) Nasb alâmetleri: Elif
c) Cer alâmetleri: Yâ

Bu isimlerin bu şekilde i'râblanabilmeleri şu şartların bulunması gerekir:
1- Müfred olacaklar (Tesniye veya cemi olmayacaklar)
2- Mükebber olacaklar (İsm-i tasğîr olmayacaklar)
3- Muzâf olacaklar
4- Muzâfun ileyhleri mütekellim "yâ"sı olmayacak.

جاءَنا أَبُو الْقاسِمِ عَلَيْهِ السَّلاَمُ

"Ebü'l-Kâsım (a.s.), bize geldi".

صَدَّقْناَ أَباَ الْقاسِمِ عَلَيْهِ السَّلاَمُ

"Ebü'l-Kâsım (a.s.)'ı tasdik ettik".

آمَنَّا بِأَبِي الْقاسِمِ عَلَيْهِ السَّلاَمُ

"Ebü'l-Kâsım (a.s.)'a iman ettik".

2- Cem-i Müzekker-i Sâlim İsimler, أُولُو kelimesi, عِشْرُونَ ve benzerleri:

Bunların:
a) Raf' alâmetleri: Vâv
b) Nasb alâmetleri: Yâ
c) Cer alâmetleri: Yâ

جاءَنا الْمُرْسَلُونَ عَلَيْهِمُ السَّلاَمُ

"Peygamberler (a.s.), bize geldi".

صَدَّقْناَ الْمُرْسَلِينَ عَلَيْهِمُ السَّلاَمُ

"Peygamberleri (a.s.) tasdik ettik".

آمَنَّا بِالْمُرْسَلِينَ عَلَيْهِمُ السَّلاَمُ

"Peygamberlere (a.s.) iman ettik".

3- Tesniye İsimler, اِثْنَانِ Kelimesi ve Zamire Muzâf Olan كِلاَ Kelimesi:

Bunların:
a) Raf' alâmetleri: Elif
b) Nasb alâmetleri: Yâ
c) Cer alâmetleri: Yâ

جاءَنا الاِثْنانِ كِلاَهُماَ

"İki şeyin (Kitap ve Sünnet) ikisi de bize geldi".

اِتَّبَعْناَ الاِثْنَيْنِ كِلَيْهِماَ

"O iki şeyin ikisine de tâbi olduk".

عَمِلْناَ بِالاِثْنَيْنِ كِلَيْهِماَ

"O iki şeyin ikisiyle de amel ettik".

C – HAREKE VE HAZİFLE İ'RÂBLANANLAR

1- Sonuna Zamir Bitişmeyen ve Son Harfi Sahih Olan Muzâri Fiiller:
Bunların:
a) Raf’ alâmetleri: Zamme
b) Nasb alâmetleri: Fetha
c) Cezm alâmetleri: Harekenin hazfi

نُحِبُّ أَنْ نُشْفَعَ وَلَمْ نُحْرَمْ

“Şefâat edilmeyi ve mahrum bırakılmamayı isteriz”.

2- Sonuna Zamir Bitişmeyen ve Son Harfi İlletli Olan Muzâri Fiiller:
Bunların:
a) Raf’ alâmetleri: Zamme
b) Nasb alâmetleri: Fetha
c) Cezm alâmetleri: Son harfin hazfi

نَدْعُو اللهَ تَعَالَى أَنْ يَعْفُوَناَ وَلَمْ يَرْمِناَ فِي النَّارِ

“Allâh Teâlâ’dan,
bizi affetmesini ve bizi ateşe atmamasını diliyoruz”.

D – HARF VE HAZİFLE İ’RÂBLANANLAR

- Sonuna “Cem-i Müennes Nûnu”ndan Başka Zamir Bitişen Muzâri Fiiller:
Bunların:
a) Raf’ alâmetleri: “Nûn”un bulunması
b) Nasb alâmetleri: “Nûn”un hazfi
c) Cezm alâmetleri: “Nûn”un hazfi

اَلأَوْلِياَءُ وَالْعُلَماَءُ يَشْفَعاَنِ يَوْمَ الْقِياَمَةِ، فَنَرْجُو أَنْ يَشْفَعاَ لَناَ، وَلَمْ يُعْرِضاَ عَنَّا

“Velîler ve âlimler kıyâmet gününde şefâat edecekler.
Biz onların bize de şefâat edeceklerini
ve bizden yüz çevirmeyeceklerini umuyoruz”.

III – İ’RÂB TÜRLERİ

A – LAFZÎ İ’RÂB

Yukarıdaki misallerde olduğu gibi, eğer i’râb alâmeti lafızda görülürse buna “**lafzî i’râb**” denir.

B – TAKDİRÎ İ’RÂB

Eğer i’râb alâmeti lafızda görülmez, fakat lafzın sonunda takdir edilirse buna “**takdirî i’râb**” denir.

أَناَ الْعاَصِي

“Ben günahkârım”.

C – MAHALLÎ İ’RÂB

Eğer i’râb alâmeti ne lafızda görülür, ne de sonunda takdir edilirse buna da “**mahallî i’râb**” denir.

تَوَكَّلْناَ عَلَى مَنْ لاَ يَأْتِي الْخَيْرُ إِلاَّ مِنْ جِهَتِهِ

“Hayır ancak kendi tarafından gelen Zât’a (Allâh’a) tevekkül ettik”.

Şirinevler

02/01/2002